

УДК 330.341.1(477)
JEL Classification: G 32, M 2

DOI: 10.37332/2309-1533.2020.1-2.3

Крюкова І.О.,
д-р екон. наук, професор, завідувачка кафедри
обліку і оподаткування,
Одеський державний аграрний університет

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Kryukova I.A.,
dr.sc.(econ.), professor,
head at the department of accounting and taxes,
Odessa State Agrarian University

SOCIAL INNOVATIONS AS A STRATEGIC DIRECTION OF THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE AND THE FINANCIAL MECHANISM OF THEIR IMPLEMENTATION

Постановка проблеми. В сучасних ринкових умовах успішний розвиток бізнесу та досягнення конкурентних переваг неможливо забезпечити без інноваційних підходів до управління, основою яких є розробка та імплементація інновацій різних видів. Інновації постають базисом підвищення якості продукції та послуг, збільшення обсягів виробництва і масштабів діяльності, підвищення рівня компетентності та професіоналізму персоналу компаній та формують передумови для нарощування доходу підприємницьких структур. Все більшою та значимою постає роль інновацій у забезпеченні сталого соціального розвитку бізнесу та суспільства. При цьому, нарощування інноваційного потенціалу національної економіки потребує пошуку ефективних механізмів і інструментів інвестиційного забезпечення інноваційних розробок та їх впровадження у соціально-економічну сферу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-практична проблематика прискорення темпів інноваційного розвитку та відповідного фінансового забезпечення реалізації інновацій національних економік значний час постає у призмі уваги відомих вчених, теоретичний, методичний і практичний базис наукових праць яких формує потужний каркас вирішення цієї складної та актуальної проблеми сьогодення. Серед науковців, які зробили потужний внесок у розвиток визначеної проблеми, слід відмітити наступних: В. М. Геєць, С. М. Ілляшенко, М. Й. Малік, О. М. Онищенко, Н. І. Рижикова, П. Т. Саблук, В. М. Трегобчук, Л. І. Федулова та інші. Серед зарубіжних вчених, праці яких присвячено аспектам інноваційного розвитку економіки і суспільства, є: Веланд Р., Ліма Ф., Міллер М., Перез С., Туфано П., Роджерс Е., Фонсека Т., Хенсон Б., Хан Дж., Шкипе Г., Хагерstrand Т.

Разом з тим, реалізація євроінтеграційної моделі розвитку економіки України вимагає обґрунтування адекватних до європейської і світової практики механізмів і інструментів реалізації інновацій не тільки у сфері економічних відносин, а й у площині вирішення важливих соціальних завдань, які сьогодні постають у центрі інноваційного розвитку провідних держав світу.

Постановка завдання. Мета статті – на основі узагальнення сучасної світової практики інноваційного розвитку обґрунтувати напрями здійснення соціальних інновацій та модель фінансового механізму їх реалізації в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження рівня інноваційного розвитку національних економік останнім часом посідають значне місце у наукових розробках вітчизняних і зарубіжних вчених. Західна наука опрацювала значну кількість підходів і результатів, які свідчать, що розміри фінансування інноваційної діяльності та активність впровадження інновацій постають джерелом економічного зростання країн.

Дослідження інновацій у зарубіжній літературі методично ґрунтується на сукупності багатьох індикаторів. Методика, яку зараз використовують міжнародні організації, зокрема, Міжнародна бізнес-школа INCEAD, Корнельський університет (Cornell University), Всесвітня організація інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization), WIPO та ін. при моніторингу ступеня інноваційної активності компаній та країн, включає більше 82 показників. У підсумку вся сукупність індикаторів постає базою для визначення індексу інноваційної активності за двома основними показниками: 1) ресурси та умови для здійснення інновацій; 2) результати інновацій. За даними цих організацій лідером у сфері реалізації інновацій у серед 129 країн світу у 2019 р. є Швейцарія із індексом

глобальної інноваційної активності 67,2%. За останні десять років у першу десятку найбільш інноваційно-активних країн входять: Швеція, США, Нідерланди, Великобританія, Фінляндія, Данія, Сінгапур, Німеччина, Ізраїль, Ірландія [1]. Економічним базисом досягнення такого рівня показників став обсяг фінансування наукової діяльності та досягнутий рівень економічного розвитку цих країн.

Україна на даний час у глобальному рейтингу інноваційної активності знаходиться на 47 позиції із сукупним індикатором 37,4 бали. При цьому, за останні 8 років спостерігається тенденція підвищення рівня інноваційної активності України та зростання її місця у світовому рейтингу (з 60 у 2011 р. до 47 у 2019 р.).

В зарубіжній практиці виділяють такі джерела інновацій компаній і фірм: 1) ринок (зміни ринків та їх структури формують потенційні можливості для інновацій); 2) покупці (клієнти), потреби та проблеми яких постають джерелом формування нових інноваційних рішень; 3) постачальники; 4) практичний досвід та минулі помилки.

Серед основних факторів інноваційної діяльності, які сприяють економічному зростанню європейських країн, є: стандарти та ефективний захист інтелектуальної власності; наявність жорсткої конкуренції та формування спільних ринків; стала практика фінансування фундаментальних досліджень і прикладних розробок; розвиток інноваційної інфраструктури; стимулювання подальшого розвитку інформаційних і технологічних комунікацій; посилення освіти на всіх її рівнях [2, с. 55-58].

За даними статистичного моніторингу інвестицій та інновацій Європейського Союзу, у 2017 р. величина валових витрат на науково-дослідницьку діяльність та наукові розробки в країнах ЄС складала 2,03% від обсягу сукупного ВВП. Лідерами у списку європейських країн з найвищим рівнем фінансування науки постали: Швеція (3,40% від національного ВВП), Швейцарія (3,37%), Австрія (3,16%). У США величина валових витрат на наукові розробки становить близько 2,8% ВВП, у Туреччині – 0,96%, Японії – 3,2%, Південній Кореї – 4,55, Китаї – 2,15% річного ВВП [3]. В Україні даний показник складає 0,42% [4].

Сталою динамікою зростання визначаються й абсолютні показники обсягів фінансування наукової діяльності у зарубіжних країнах (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка витрат на фінансування наукових розробок в країнах світу,
млн дол. США**

Країни	2006 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Темп росту (2017/2006), %	2018 р.
Країни ЄС – всього (млн євро)	216517,5	302095,9	305077,1	319209,1	147,4	336380,0
Туреччина	2432,2	6813,8	7370,3	7245,4	297,9	-
Росія	8466,5	13436,8	14112,6	15456,1	182,5	13887,4
США	281401,7	446235,2	466396,2	480878,9	170,9	-
Китай	30002,2	203201,9	213225,3	230778,9	769,2	-
Японія	118295,1	129819,5	140694,9	138207,4	116,8	-
Південна Корея	22815,1	52492,8	54046,6	61711,2	270,5	-
Україна	10,2	502	427,1	456	4472,6	-

Джерело: Eurostat (2018), Державна служба статистики України (2018)

Розмір витрат на здійснення наукових розробок у зарубіжних країнах визначається рівнем економічного розвитку та масштабами ресурсів. Серед країн ЄС найбільший обсяг інвестицій у науково-дослідну сферу забезпечують такі країни, як: Німеччина (104768 млн євро), Франція (51768 млн євро), Великобританія (41270 млн євро), Італія (24581 млн євро), Нідерланди (16748 млн євро), Австрія (12246 млн євро).

Україна, поряд із значно меншими обсягами фінансування вітчизняної науки і інновацій, за оцінками зарубіжних експертів, має досить потужний інвестиційний потенціал. Якщо сьогодні національний ринок інвестиційного капіталу становить приблизно 400 млн дол., то потенціал інвестицій у майбутньому може досягнути 800 млрд дол. США [5].

Як свідчать дані вітчизняних дослідників, основними проблемами, які стримують розвиток інноваційних процесів в Україні, є:

- відсутність науково-методологічної бази формування інноваційної системи;
- відсутність системності у здійснюваних державою заходах щодо реалізації інноваційного потенціалу національної економіки;
- відсутність чітко ідентифікованої політики економічного зростання та інтегралу її реалізації;
- формальний механізм стратегії і системи пріоритетів розвитку науково-технологічної сфери, без чітких фінансових механізмів і інструментів їх реалізації;

- галузевий принцип управління інноваційної діяльністю;
- недостатність фінансових ресурсів для забезпечення фундаментальних і прикладних наукових досліджень;
- повільне формування в Україні сучасного і масштабного ринку інноваційної продукції [5].

Серед всіх перерахованих факторів одним з найбільш проблемних для активізації інноваційних трансформацій у сучасній Україні є обмежений характер фінансового забезпечення наукових процесів та інноваційного розвитку.

Як свідчить сучасний європейський досвід, основними напрямками фінансування інновацій у країнах Європейського Союзу на макrorівні управління стали:

1) програма «InnovFin – EU» фундаментальних досліджень, прикладних наукових розробок та повного життєвого циклу інновацій – від народження ідеї до реалізації інновацій у практичній соціально-економічній діяльності;

2) соціально-економічні програми, наприклад, «Зайнятість і соціальні інновації», головною стратегічною метою яких є боротьба із бідністю європейського населення та зниження кількості малозабезпечених мешканців;

3) досить актуальними є спільні міжнаціональні програми, орієнтовані на сприяння історичного, етнічного та культурного розвитку Європейських країн («Творча Європа»), екологічні проекти та програми нарощування вартості людського капіталу (освіта всіх рівнів, підготовка, підвищення кваліфікації, програми лояльності для формування умов розкриття творчих здібностей, вмінь, сприяння реалізації креативних ідей, коричних для суспільства в цілому);

4) програма охорони здоров'я, продовження тривалості життя та покращення показників рівня якості життя населення Європи.

Основними інституційними регуляторами таких інновацій у країнах ЄС, які забезпечують фінансування та інші форми ресурсної підтримки реалізації програм інноваційного розвитку економіки та суспільства, постають: група Європейського інвестиційного банку, Європейська Комісія в рамках інноваційних програм та досліджень, Європейський консорціум з дослідницької інфраструктури, Європейська відкрита наукова хмара, Європейські наукові форуми (ESFRI, EIRO, GSF), Європейська платформа проти бідності та соціальної ізоляції.

Дослідження зарубіжної практики інвестування інноваційної діяльності свідчать, що в останні роки досить популярними постають інновації соціального спрямування, які розглядаються вченими та практиками як стратегічний інструмент забезпечення успішного розвитку бізнесу та економічного зростання країн. Головним об'єктом інновацій постає людський капітал [6]. Зокрема, досить поширеними є наукові розробки стосовно зв'язків між інвестиціями в людський капітал (рівень освіти, кваліфікації і професійної підготовки персоналу) та темпами економічного зростання національної економіки [7; 8].

Досить активно у зарубіжній літературі досліджуються питання впливу вартості людського капіталу на результати діяльності компанії та її успіху на ринку [9].

У зарубіжній практиці соціальні інновації розглядаються як розробка та впровадження нових ідей, продуктів, послуг, моделей для задоволення соціальних потреб, створення нових соціальних відносин та співробітництва [10].

В рамках реалізації проектів Європейського Союзу соціальні інновації трактуються як нові рішення (продукти, послуги, моделі, ринки, процеси тощо), які задовольняють соціальні потреби та призводять до значного покращення використання активів і ресурсів [11].

Вчені стендфордської бізнес-школи визначають сутність соціальних інновацій як «процес розробки і розгортання ефективних складних і системних рішень на підтримку вирішення соціальних та екологічних проблем» [12].

У вітчизняній літературі трактування сутності та змісту соціальних інновацій є схожим і орієнтується на новітні процеси, рішення [13], підтримку задінь при розв'язанні соціальних проблем [14, с. 9-19], практику у соціальній діяльності людей [15].

Україна сьогодні потребує кардинальної зміни концепцій, підходів та напрямів стратегічного інноваційного розвитку. Реалізація національної Стратегії розвитку сфер інноваційної діяльності України на період до 2030 року, а також вирішення завдань, які зазначені у проекті Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, з підвищення рівня інноваційності національної економіки, якості життя населення та побудови соціально орієнтованої держави потребують трансформації довгострокових цілей і завдань, корегування пріоритетів розвитку економіки і суспільства, підходів до вибору інструментів управління соціально-економічними процесами. У світі сьогодні активно йде процес формування нових цінностей (екологічних, етнокультурних, цінностей людського розвитку), в формуванні яких бізнес і національні держави приймають активну участь. Пріоритетом постають соціальні аспекти розвитку територій, регіонів, обшин, компаній, людини. За таких тенденцій стратегічні орієнтири розвитку національної економіки мають зміщуватись у напрямі фінансової підтримки соціальних інновацій, які можуть стати дієвим інструментом для реалізації таких цілей українського економіки та суспільства:

1) формування умов для виникнення нових цінностей суспільного розвитку та задоволення зростаючих соціальних потреб українського суспільства;

2) вирішення складних соціально-економічних проблем (зниження рівня безробіття та бідності, зростання зайнятості та індикаторів якості життя населення країни, збереження екосфери та природних ресурсів);

3) об'єднання широкого кола зацікавлених сторін (суспільних та економічних стейкхолдерів) на основі спільної роботи та співробітництва (держава, регіони, бізнес, наукові установи, суспільно активні групи населення та ін.);

4) економія суспільних ресурсів та підвищення рівня соціально-економічної ефективності розвитку країни.

У країнах ЄС підходи до реалізації соціальних інновацій реалізуються в рамках таких ключових напрямів:

– підтримка молоді, мігрантів, осіб літнього віку, осіб соціально обмежених у спілкуванні внаслідок історичних, культурних, етнічних та ін. обставин;

– інновації, які реалізуються через поєднання соціальної, екологічної та економічної складових політики розвитку країн і територій (Європейські програми територіального співробітництва і розвитку ERDF, URBAN);

– орієнтація на системні зміни у взаємодії між інституціями (державними, приватними, науково-навчальними закладами тощо) та зацікавленими стейкхолдерами у частині боротьби за рівність гендерних прав у всіх сферах суспільного життя населення, проти дискримінації на ринку праці тощо. Прикладом може бути європейська програма EQUAL.

Поряд з такими програмами підтримки соціальних інновацій, у суспільстві останнім часом набувають актуальності програми розвитку соціального підприємства (бізнесу), до реалізації яких, крім державних інституціональних органів, бізнес-структур, фінансових фондів, приєднались й навчальні заклади. Університети сьогодні відпрацьовують нові стилі і методи навчання та підготовки фахівців у сфері соціального підприємства і соціальних інновацій. Так, Гарвардський університет отримав 10 млн дол. від фонду К. Б. Рейнольдс, для фінансування програми стипендій соціального підприємництва для студентської общини [16].

Стимулювання інновацій, підприємництва та суспільства, що ґрунтується на знаннях, лежить в основі програми розвитку «Стратегія Європи 2020».

Дослідження природи соціальних інновацій та специфіки їх прояву дозволило виділити їх певні характерні ознаки (рис. 1).

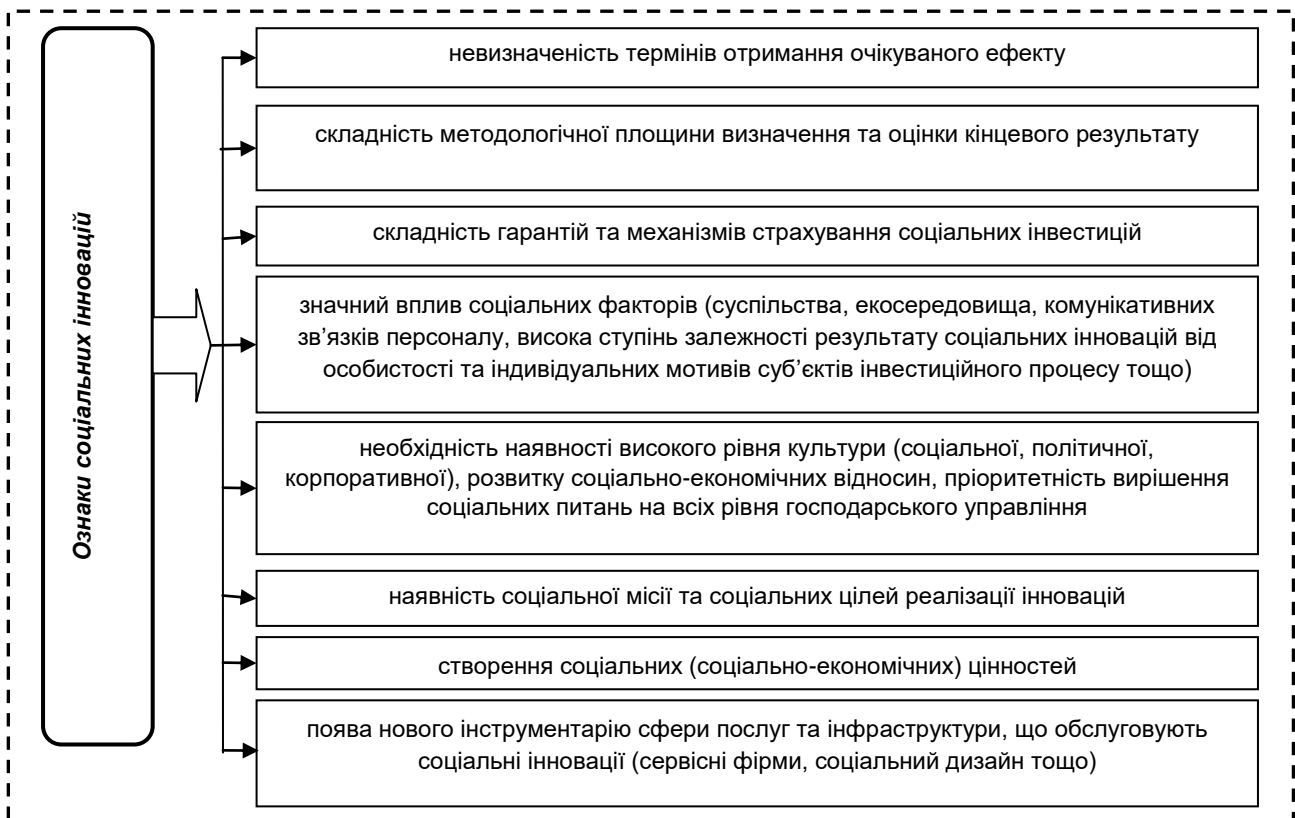

Рис. 1. Сутнісні ознаки соціальних інновацій

Джерело: власні дослідження

Сьогодні в Україні діє традиційний підхід до розвитку інноваційної діяльності, де переважним напрямом фінансування інновацій постають матеріальні активи (техніка, технології, матеріали). Із загальної кількості витрат на інновації, які були проваджені в українських підприємствах протягом 2018 р., 31,4% склали внутрішні науково-дослідні розробки, 52,2% – придбання нових машин, обладнання та програмного забезпечення, 1,1% – придбання нових знань [4]. Ключовим напрямком сучасного розвитку інноваційної діяльності в Україні є збільшення кількості та покращення якості матеріальних ресурсів та продуктів. Досить мало уваги з боку вітчизняних інвесторів сьогодні приділяється таким напрямкам інновацій, як: розвиток інтелектуального капіталу, приріст та одержання нових знань, вкладення у програми соціального розвитку, інвестиції у збереження та охорону навколишнього середовища, програми створення рівних можливостей розвитку для різних верств населення країни.

Традиційні концепції фінансування інновацій, які мають місце в Україні сьогодні, не в повній мірі відповідають світовим тенденціям інноваційної діяльності, а також умовам і стратегічним орієнтирам забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та сприяння соціальному розвитку населення країни. В стратегічному аспекті соціальні інновації в Україні мають стати ключовим пріоритетом державної, регіональної та бізнес-політики управління через п'ять основних площин їх розробки та реалізації: 1) наукові дослідження, технологічний розвиток та інновації; 2) зайнятість; 3) освіта та людський капітал; 4) соціальна політика та рівень якості життя населення; 5) нарощування адміністративного (бізнес) потенціалу.

Головним напрямком розробки та реалізації інновацій сучасної України має стати людський капітал. Саме людський капітал є тим стратегічним ресурсом, який спроможний сформувати значний потенціал економічного зростання, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки та рівня якості життя її населення [17]. У сучасній економічній літературі досить багато праць, які досліджують інвестиції у інтелектуальний капітал з позицій витрат на навчання, досягнутого рівня грамотності населення, відсотка населення, яке має середню професійну і вищу освіту. Сукупним індикатором є розмір витрат держави на освіту у структурі річного ВВП. Ефект соціальних інвестицій у людський капітал на рівні компанії досліджують через показник норми прибутку. У звітах крупних бізнес-компаній все частіше з'являються розрахунки, які свідчать про ефективність фінансування інновацій, спрямованих на збільшення вартості людського капіталу [18].

В українських компаніях практика реалізації соціальних інновацій залишається відносно новою та характерна для найбільших фірм, що, як правило, входять до рейтингу найкрупніших за розмірами, результатами діяльності та рівнем інноваційної активності. Серед основних напрямів провадження соціальних інновацій вітчизняних фірм є: екологічні інновації – будівництво екологічно чистих ТЕЦ (ПрАТ «МХП», агропромислова компанія «Kernel»), використання екологічно чистих видів ресурсів, енергії, впровадження повного циклу переробки вторинної сировини та екологічних побутових товарів («Клиар Енерджи», корпорація «Биосфера»); інновації у інтелектуальний капітал шляхом створення спеціалізованих центрів підготовки висококваліфікованих кадрів певного виду діяльності (Агрохолдинг «ИМК»); інновації у методи і технології управління персоналом компаній – SAP Success Factors, lean-менеджмент, «Hoskin kanji» (група «Метінвест», «Астарта»), створення інтелектуальних кластерів із залученням науково-навчальних закладів («Фармак»).

Однією з найбільш гострих проблем активізації інноваційної діяльності в Україні та реалізації соціальних інновацій, зокрема, постає обмежений характер фінансового забезпечення інноваційного процесу. Основним джерелом фінансування інновацій у вітчизняних компаніях залишаються власні фінансові ресурси, частка яких складає близько 88% та кредитні ресурси (3,9%) [4].

Разом з тим, в країнах ЄС основним та досить дієвим інструментом інвестиційної підтримки розробок і реалізації інновації стали програми грантової допомоги з боку фінансових установ і різноманітних фондів. Крім грантів, у зарубіжній практиці активно використовуються такі інструменти, як: участь у акціонерному капіталі, гарантії банківським установам, що кредитують інноваційні розробки, розподіл ризиків між інвесторами, цінні папери, венчурне інвестування, трансферти, прямі іноземні інвестиції. Основними важелями фінансового механізму підтримки соціальних інновацій є: курси валют, кредитні ставки, ставки податків, субсидії, стандарти, патенти, інтелектуальні права, стартапи. Актуальним сьогодні постає механізм використання нових форм фінансової підтримки реалізації соціальних інновацій на засадах мікрофінансів, через залучення ваучерів соціальних інновацій, які можуть бути надані експертам по інноваціям на робочих місцях компаній (вартість соціального ваучера у Європейських країнах 1500-3000 євро, що дозволяє отримувати подвійну суму підтримки з боку спеціалізованих фондів, які фінансують соціальні інновації). Фінансовий механізм, основні елементи якого сьогодні використовуються для реалізації соціальних інновацій у країнах ЄС, може бути імплементаційним у практику активізації фінансової підтримки інновацій в Україні (рис. 2).

Виходячи з практичного досвіду європейських країн та сучасних потреб і умов розвитку соціально-економічних процесів в Україні, постає очевидним необхідність зміщення базових акцентів фінансового забезпечення та перерозподілу інвестиційних потоків держави і бізнесу у напрямку фінансування соціальних інновацій. Одним з найперспективніших векторів соціальних інновацій у сучасній Україні мають стати інновації у людський капітал.

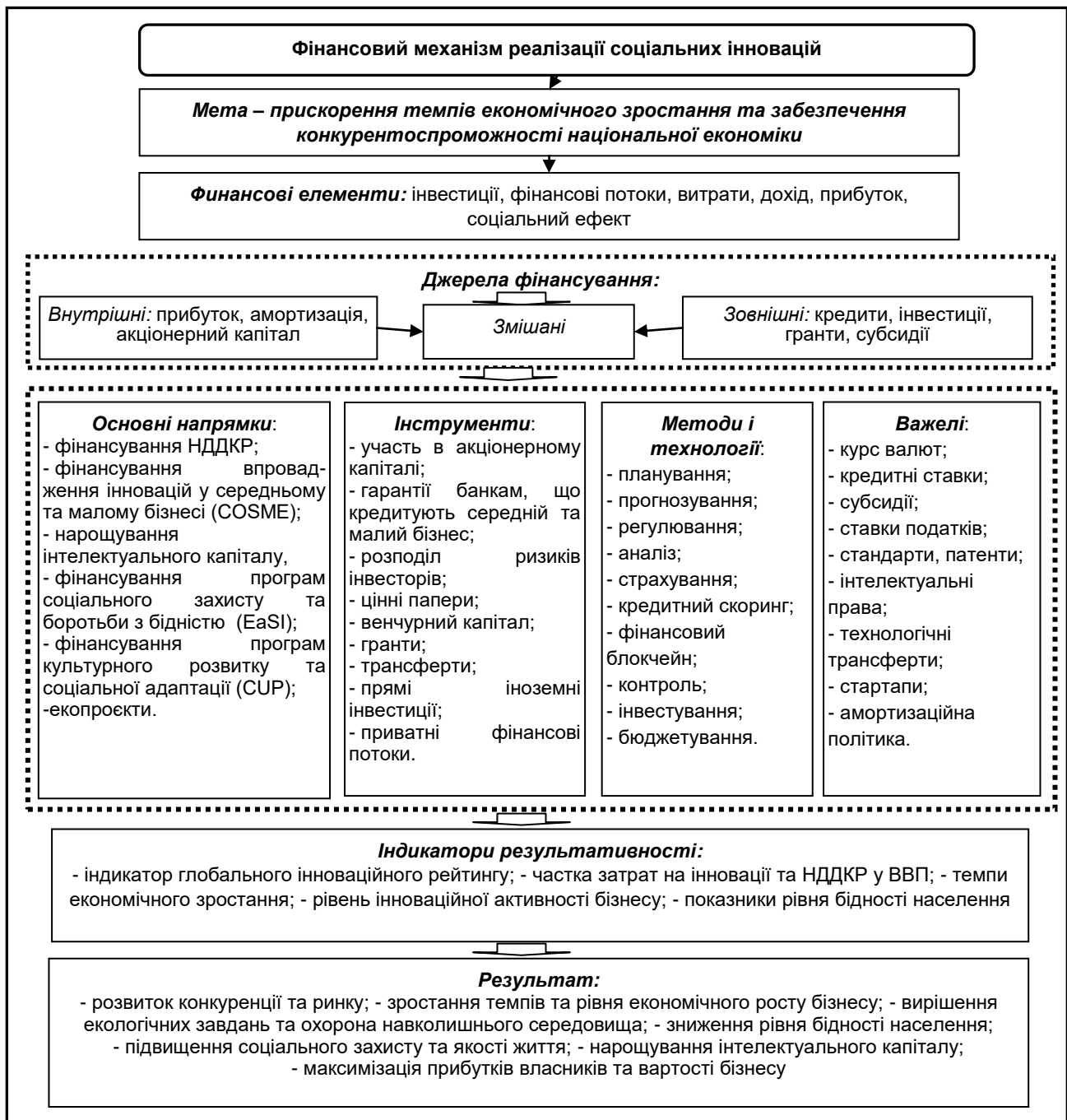

Рис. 2. Модель фінансового механізму реалізації соціальних інновацій

Джерело: власні дослідження

Соціальні інновації у людський (інтелектуальний) капітал є основою розвитку як бізнесу (workplace innovation), так і суспільства, і національної економіки в цілому. Ключовими напрямками соціальних інновацій у людський капітал мають стати:

1) сучасні інструменти навчання, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації та професійної майстерності персоналу, формування дієвих стимулів для отримання нових знань та саморозвитку персоналу;

2) розробка та впровадження стратегічних методів і інструментів управління персоналом організації;

3) формування принципово нових для більшості національних компаній організаційних архітектур управління на засадах і принципах перерозподілу повноважень, зони участі і відповідальності персоналу, процесів робочої комунікації та виконання виробничих завдань;

4) формування (удосконалення) корпоративної культури компаній на засадах створення спільних професійних, культурних, етнічних, релігійних внутрішньофірмових ділових та особистих цінностей, які сприятимуть об'єднанню та інтеграції персоналу компаній;

5) запровадження нових підходів і методів управління, орієнтованих на потреби персоналу та індивідуалізм найманих працівників, запровадження практики ініціативних столів, де співробітники можуть представляти свої творчі ідеї і проекти, можливість надання певного робочого часу для реалізації індивідуальних програм персонального професійного зростання та інтелектуального розвитку;

6) створення приватно-партнерських соціальних кластерів з практичної підготовки професіональних кадрів (на рівні організаційних об'єднань бізнесу, соціальних підприємств, місцевих громад, навчальних закладів та науково-дослідницьких центрів).

Разом з тим, запропоновані стратегічні рішення реалізації соціальних інновацій у людський капітал на рівні бізнесу постануть основою орієнтації на досягнення таких стратегічних цілей і завдань успішного розвитку, як: нарощування вартості людського капіталу; підвищення рівня доходів персоналу; нарощування адміністративного потенціалу управління; нарощування ринкової вартості бізнесу та підвищення ефективності функціонування компанії в цілому.

Висновки з проведеного дослідження. В результаті проведених досліджень було виявлено, що основною причиною повільних темпів прискорення інноваційної активності економіки України є низький рівень фінансування витрат на наукові розробки та інновації у порівнянні з європейськими та світовими країнами. Досить популярними напрямками фінансового забезпечення сучасних інновацій у зарубіжних країнах постають інновації соціального характеру. З огляду на їх характер, вони мають низку специфічних сутнісних ознак. Соціальні інновації у сучасній соціально-економічній системі України мають стати стратегічним орієнтиром розвитку інноваційної діяльності. Задля імплементації у практичну діяльність соціальних інновацій необхідною є модель фінансового забезпечення, яка включає основні джерела, напрями, важелі, методи та інструменти їх реалізації. Основними джерелами фінансового забезпечення соціальних інновацій, з огляду на світову практику в Україні, можуть стати грантові програми. Ключовим стратегічним напрямом реалізації соціальних інновацій в сучасних умовах в Україні має стати людський капітал. У такому контексті перспективами подальших наукових досліджень є обґрунтування механізмів фінансового забезпечення нарощування людського капіталу українських компаній та оцінка впливу таких витрат на вартість бізнесу в цілому.

Література

1. Global Innovation index 2019. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator> (дата звернення: 01.02.2020).
2. Shqipe G., Veland R. The Impact of Innovation into the Economic Grows. URL: https://mpr.aub.unimuenchen.de/22270/1/MPRA_paper_22270.pdf (дата звернення: 01.02.2020).
3. Eurostat. URL: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupBookmark.do> (дата звернення: 01.02.2020).
4. Наукова та інноваційна діяльність країни. 2018: статистичний збірник. Київ : Держ. служба статистики України, 2019. 106 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/zb_nauka_2018.pdf (дата звернення: 01.02.2020).
5. Рижикова Н. І. Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств та об'єднань агропромислового виробництва: стратегії, механізми та інструментарій : монографія. Харків : ТОВ: «Смуґаста типографія», 2017. 400 с.
6. Fonseca T., Faria P., Lima F. Human capital and innovation: the importance of the optimal organizational task structure. *Research Policy*. 2019. № 48. P. 616-627.
7. Griliches Z. Education, human capital and growth: a personal perspective. *Journal of Labor Economics*. 1997. № 15. P. 330-344. URL: <https://ideas.repec.org/s/ucp/jlabec.html> (дата звернення: 01.02.2020).
8. Asteriou D., Agiomirgianakis G. M. Human capital and economic growth: time series evidence from Greece. *Journal of Policy Modeling*. 2001. № 5. P. 481-489. URL: <http://www.econmodels.com/public/index.php> (дата звернення: 01.02.2020).
9. Hansson B., Johanson U., Leitner K. The impact of human capital and human capital investments on company performance: evidence from literature and European survey results. *Journal American Economic Review*. 2000. № 5. P. 1184-1208. URL: <https://www.aeaweb.org/journals> (дата звернення: 01.02.2020).
10. Hahn J., Andor L. Guide to Social Innovation. Regional and Urban Policy. Brussels: European Commission, 2013. 71 p.
11. Social Innovation Community. URL: <https://www.siceurope.eu/about-sic/what-social-innovation/what-social-innovation> (дата звернення: 01.02.2020).
12. Center for social innovation. Stanford business. URL: <https://www.gsb.stanford.edu/faculty-research/centers-initiatives/csi/defining-social-innovation> (дата звернення: 01.02.2020).

13. Бойко-Бойчук Л. В. Поняття «соціальна інновація»: типи визначень, приклади застосування. *Наука та інновації*. 2009. Т. 5. № 3. С. 94-99.
14. Яковец Ю. Многоликость инноваций. Москва : Экономика, 2004. 444 с.
15. Федулова Л. І. Соціальні інновації в системі соціально-економічних відносин. URL: http://www.archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/usoc/2008_3/60 (дата звернення: 05.02.2020).
16. How to Evaluate Impact of Social Innovations Programs. URL: <https://www.sopact.com/perspectives/social-innovation-programs-evaluation> (дата звернення: 01.02.2020).
17. Красноручський О. О., Гринь Є. Л., Власенко Т. А. Науково-теоретичне обґрунтування сутності стратегічних змін на підприємстві. *Економічний вісник Університету*. 2018. Вип. 38. С. 53-63.
18. Cuzzoza C., Divella M. Human capital and firms' innovation: evidence from emerging economies. *Journal Economics of Innovation and New Technology*. 2019. № 28. P. 741-757.

References

1. "Global Innovation index 2019", available at: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator> (access date February 01, 2020).
2. Shqipe, G. and Veland, R. (2010), "The Impact of Innovation into the Economic Grows", available at: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/22270/1/MPRA_paper_22270.pdf (access date February 01, 2020).
3. "Eurostat", available at: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupBookmark.do> (access date February 01, 2020).
4. State Statistics Service of Ukraine (2019), *Naukova ta innovatsiina diialnist krainy. 2018: statystychnyi zbirnyk* [Scientific and innovative activity of the country. 2018: Statistical yearbook], Kyiv, Ukraine, 106 p., available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/zb_nauka_2018.pdf (access date February 01, 2020).
5. Ryzhykova, N.I. (2017), *Upravlinnia innovatsiino-investytsiinoiu diialnistiu pidpriemstv ta obiednan ahropromyslovoho vyrobnytstva: stratehii, mekhanizmy ta instrumentarii* [Management of innovation and investment activities of enterprises and associations of agricultural production: strategies, mechanisms and tools], monograph, VTD "Smuhasta typohrafiia", Kharkiv, Ukraine, 400 p.
6. Fonseca, T., Faria, P. and Lima, F. (2019), "Human capital and innovation: the importance of the optimal organizational task structure", *Research Policy*, no. 48, pp. 616-627.
7. Griliches, Z. (1997), "Education, human capital and growth: a personal perspective", *Journal of Labor Economics*, no. 15, pp. 330-344, available at: <https://ideas.repec.org/s/ucp/jlabec.html> (access date February 01, 2020).
8. Asteriou, D. and Agiomirgianakis, G.M. (2001), "Human capital and economic growth: time series evidence from Greece", *Journal of Policy Modeling*, no. 5, pp. 481-489, available at: <http://www.econmodels.com/public/index.php> (access date February 01, 2020).
9. Hansson, B., Johanson, U and Leitner, K. (2000), "The impact of human capital and human capital investments on company performance: evidence from literature and European survey results", *Journal American Economic Review*, no. 5, pp. 1184-1208, available at: <https://www.aeaweb.org/journals> (access date February 01, 2020).
10. Hahn, J. and Andor, L. (2013), *Guide Social Innovation. Regional and Urban Policy*, European Commission, Brussels, Belgium, 71p.
11. "Social Innovation Community", available at: <https://www.siceurope.eu/about-sic/what-social-innovation/what-social-innovation> (access date February 01, 2020).
12. "Center for social innovation. Stanford business", available at: <https://www.gsb.stanford.edu/faculty-research/centers-initiatives/csi/defining-social-innovation> (access date February 01, 2020).
13. Boiko-Boichuk, L.V. (2009), "The concept of "social innovation": types of definitions, examples of use", *Nauka ta innovatsii*, Vol. 5, no. 3, pp. 94-99.
14. Yakovets, Yu. (2004), *Mnogolikost innovatsiy* [The many faces of innovation], Ekomonika, Moscow, Russia, 444 p.
15. Fedulova, L.I. "Social innovations in the system of social and economic relations", available at: http://www.archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/usoc/2008_3/60 (access date February 05, 2020).
16. "How to Evaluate Impact of Social Innovations Programs", available at: <https://www.sopact.com/perspectives/social-innovation-programs-evaluation> (access date February 01, 2020).
17. Krasnorutskyi, O.O., Hryn, Ye.L. and Vlasenko, T.A. (2018), "Scientific and theoretical substantiation of the essence of strategic changes in the enterprise", *Ekonomichnyi visnyk Universytetu*, Iss. 38, pp. 53-63.
18. Cuzzoza, C. and Divella, M. (2019), "Human capital and firms' innovation: evidence from emerging economies", *Journal Economics of Innovation and New Technology*, no. 28, pp. 741-757.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2020 р.